

حاکمیت کدام اطلاعات

همایش سراسری اتحادیه انجمن‌های علمی دانشجویی علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران (ادکا) در اول آذرماه ۱۳۹۶ در تالار مولوی دانشگاه شهید بهشتی برگزار شد. نسل جوان این رشته از سال ۱۳۸۶ که نخستین همایش را با عنوان خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی آغاز، و تاکنون که دهمین همایش را با موضوع "حاکمیت اطلاعات" برگزار کرد همواره تلاش داشته است تا با استفاده از این رهاورد مسیری را به سوی آرمان‌ها و افق‌های فکری‌ای که برای حرفه خود ترسیم کرده است طی کند و با تجربه‌ای که در این راه به دست آورده بتواند فراز و فرودهای این رشته را درنوردد و با امکانات محدود خود در چشم‌اندازی روشن به سوی آرمان‌های حرفه‌ای گام بردارد و بر موانع احتمالی آن غلبه کند. چون، به این رسیده است که "دل با عشق بزرگ می‌شود و دست با تجربه؛ و زندگی بازی دست و دل است". به همین دلیل، موضوعات مختلفی را مبنای گردهمایی‌های خود قرار داده که هر یک بازتاب اندیشیده‌هایش، و مجموعه آنها در هر دوره بازگوکننده دغدغه‌ها و نگرانی‌های این نسل نسبت به رشته خود و عملکردهای حرفه‌ای آن بوده است؛ به گونه‌ای که نگاهی به موضوعات این دوره دهساله و تجزیه و تحلیل آن از زوایای مختلف خود می‌تواند مبنای یک کار پژوهشی باشد. لذا، تلاش و همت والای این دانشجویان عزیز جای تقدیر و ستایش دارد. موضوع "حاکمیت اطلاعات" از جمله موضوعاتی است که از چند جهت مهم است؛ یک اینکه چیزی که از آن با عنوان اطلاعات یاد می‌کنیم اولاً پدیده‌ای است که در اطراف ما و مستقل از ما وجود دارد و دانسته و ندانسته آن را دریافت می‌کنیم و ثانیاً پدیده‌ای است که فعالیت‌های روزانه ما را شکل می‌دهد و آن را قوام می‌بخشد. دو وجه "پدیده بودن" و "فرایند بودن" ویژگی جامعی به اطلاعات بخشیده است؛ به همین دلیل گفته می‌شود که اطلاعات همه چیز است، جوهر تمام فعالیت‌های ماست. اما، این اطلاعات ویژگی دیگری نیز دارد و آن ویژگی حرکت و تکثیر است. اگر اطلاعات جریان نداشته باشد و زایشی صورت نگیرد طبیعی است که به بالندگی هم نمی‌رسد؛ مانند پولی که در خانه داریم، اگر آن را در خانه حبس کنیم هرگز به سرمایه تبدیل نمی‌شود پس، اطلاعات مفهومی است که صرف نظر از برخی تفسیرهای پیچیده و چندبُعدی، چراغ پرفروغ آستان بلند اطلاع‌رسانی

و تعاطی اندیشه‌ها و بُعد آغازین زندگی ما با دیگران است. این اطلاعات در عرصه‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، صنعتی، پژوهش و توسعه، و مواردی از این دست به حرکت می‌افتد و مورد استفاده‌های گوناگون قرار می‌گیرد. از همین روست که جامعه جهانی با عنایت به این ویژگی، نیرو و بودجه فراوانی را صرف اکتشاف و کنترل آن می‌کند و برای ایجاد یا یافتن زمینه مصرف آن به بازاریابی برای اطلاعات تولیدشده خود مشغول است. البته ناگفته پیداست که در دنیای کنونی، فناوری‌های نوین خصلت حرکت اطلاعات و گردش و زایش آن را چند برابر کرده است؛ اما از سوی دیگر، در این مسیر گردش و زایش، اطلاعات عمداً یا سهواً با لغزش‌هایی نیز مواجه می‌شود؛ و علاوه بر اطلاعات، اطلاعات نادرست^۲، شبه اطلاعات^۳، اطلاعات سوء، و یا اطلاعات مغرضانه^۴ شکل می‌گیرد. اطلاعات نادرست در زبان انگلیسی ریشه روسی (dezinformatsig) دارد و به اطلاعاتی گفته می‌شود که از روی قصد و غرض تحریف شده باشد. از سوی دیگر، disinformation، اطلاعات مغرضانه‌ای^۵ است که با قصد و نیت آسیب رساندن به طرف مقابل ارسال می‌گردد. تاجمن و مایکلک^۶ به نقل از جورشویک^۷، disinformation را اطلاعات کذب و مغرضانه‌ای می‌دانند که می‌تواند به صورت اخبار ساختگی، نادرست یا مخدوش عرضه شود. مترادف‌های دیگر اینگونه اطلاعات عبارت‌اند از: اطلاعات متضاد، اطلاعات حاشیه‌ای، و ضداطلاعات. اطلاعات سوء، اطلاعاتی است که الزاماً با قصد و نیت گمراه کردن طرف مقابل عرضه نمی‌شود. مترادف‌هایی مانند pseudoinformation (شبه اطلاعات) و quasiinformation نیز با همین منظور به کار رفته است. در واژه‌های مرکب، پیشوند pseudo به معنای نادرست، quasi به معنای احتمالی بودن، کذب، سخن دو پهلو و امر متضاد است. به همین دلیل است که تعریف اطلاعات نادرست^۸ (misinformation) را می‌توان به معنای اطلاعات غیردقیق، آشفته و احتمالی به کار برد. فلوریدی نیز از اطلاعات غیرواقعی^۹، کاذب یا شبه اطلاعات نام می‌برد و آن را به دو دسته کاذب عمدی و غیرعمدی تقسیم می‌کند و اذعان می‌دارد که عوامل مختلفی در کاذب بودن اطلاعات دخیل‌اند^{۱۰}. به هر حال، اطلاعات، ماحصل عملکرد شناختی آحاد تشکیل‌دهنده اجتماعی است که در تعامل با یکدیگر قرار دارند و با این تعاملات به حضور خود، دانش خود، و رفتار خود هویت می‌بخشند؛ لذا مشمول درک و تفسیر و ارزش‌گذاری می‌شود. برخی عوامل که صحت اطلاعات و انسجام و یکپارچگی آن را به خطر می‌اندازد شامل موارد زیر است: (۱) خطای فنی در ارسال یا دریافت اطلاعات، (۲) خطاهای معنایی که در معنابخشی یا تفسیر نادرست شکل می‌گیرد و اطلاعات نادرست و مغرضانه را ایجاد می‌کند، چون سبب سوء تفاهم در روابط اجتماعی نیز می‌شود، (۳) خطا در ارزشیابی که آن هم به اطلاعات غلط و تفسیر نادرست می‌انجامد. غالباً ارزش و میزان

1. Information
2. Misinformation
3. Pseudoinformation
4. Disinformation
۵. دژاطلاع از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی پیشنهاد شده است
6. Tujman, M. & Mikelic, N., Information science science about information, misinformation, disinformation, Informing Science, 2003. [online] Available: <http://proceedings.informing-science.org/IS2003Proceedings/docs/204Tudjtm.pdf>
7. Djordjevic
۸. کژاطلاع از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی پیشنهاد شده است
9. Untrue
۱۰. برای مطالعه بیشتر در این زمینه مراجعه کنید به:
Floridi, L., Semantic conception of information, 2005, substantive revision Wed Jan 7, 2015 [Online] Available: <https://seop.illc.uva.nl/entries/information-semantic/>

معنابخشی و اطلاع‌دهندگی در قالب ۷ معیار بررسی می‌شود که جان سرل^۱ آن را اصول سازنده^۲ می‌نامد و در کنار آن به سه اصل نظم‌دهنده^۳ دیگر نیز اشاره می‌کند. اصول سازنده شامل (۱) انسجام^۴، (۲) پیوستگی^۵، (۳) نیت‌مندی^۶، (۴) پذیرفتگی^۷ و تایید، (۵) بار اطلاعاتی و میزان اطلاع‌دهندگی، (۶) موقعیت‌مندی^۸، و (۷) بینامتنیت است؛ یعنی عواملی که سبب می‌شود یک متن به دانسته‌های پیشین متصل گردد. سه اصل نظم‌دهنده مورد اشاره سرل، کارآمدی^۹، تأثیرگذاری^{۱۰}، و تناسب^{۱۱} را مد نظر قرار می‌دهد. کارآمدی و تأثیرگذاری کارکردی متقابل دارند؛ انسجام و پیوستگی نیز متن‌مدار است؛ حال آنکه در نیت‌مندی، نیت تولیدکننده برای ایجاد متنی منسجم مطرح است که بتواند هدف برنامه‌ریزی شده او را برآورده سازد. به‌طور مثال، کاربر را به‌سوی تغییر هدف اجرایی هدایت کند، گزینه‌های بهتر یا متفاوتی را برای تصمیم‌گیری یا هدف تعیین‌شده ارائه دهد، نقشی کلیدی در تصمیم‌گیری ایفا کند، رقیب یا حریف را وادار به تغییر یا اصلاح عملکرد یا روش‌های اجرایی خود کند، و یا آثار حاصل از سیاست‌گذاری‌های طرف مقابل را اصلاح کند، یا عواقب ناشی از اقدامات حریف یا رقبای اجتماعی خود را کاهش دهد.

اشتراک‌گذاری اطلاعات، توسعه اندیشه‌ها، و گسترش دانش از طریق روابط و تعاملات اجتماعی تحقق می‌یابد. امروزه هر فردی که با اطلاعات، متن، و محتوا سروکار دارد نیازمند ابزاری علمی است تا به کمک آن رویکردی تحلیلی به پیام‌های مخابره شده، اطلاعاتی که نقل و انتقال داده می‌شود، یا محتوا و متن داشته باشد؛ زیرا هر کدام از اینها ممکن است دانسته‌های فراوانی در خود نهفته داشته باشند. به‌همین دلیل، شناخت هنجارها و قوانینی که بر این تعاملات تأثیرگذار است نیز نباید از نظر دور بماند. بر این اساس، معنای اطلاعاتی که ردوبدل می‌شود، کیفیت و صحت و سقم اطلاعاتی که مبادله می‌شود، نوع اطلاعاتی که اضافه می‌شود، کسی که این اطلاعات را خلق می‌کند، قصد و نیت او، و پیامدهای اطلاعاتی که منتشر می‌گردد نیز باید مورد مذاقه قرار گیرد. کسانی که این پرسش‌ها را مطرح می‌کنند و مسئله معنا و کیفیت اطلاعات را در میانه راه فراموش نمی‌کنند در مقایسه با کسانی که به شاخص‌های دیگری می‌پردازند، در گذار موعود به دروازه طلایی عصر نوین حاکمیت اطلاعات تردید می‌کنند، چون همیشه می‌پرسند کدام اطلاعات؟

نشاط

1. Searle, John R. , Speech act: An essay in the Philosophy of language. Cambridge: Cambridge University Press, 1995

این کتاب با نام افعال گفتاری ترجمه محمدعلی عبداللہی در سال ۱۳۸۵ نیز به چاپ رسیده است.

2. Constitutive
3. Regulative principles
4. Cohesion
5. Coherence
6. Intentionality
7. Acceptability
8. Situationality
9. Efficiency
10. Effectiveness
11. Appropriateness